

плані. Світогляд і творчість Гольдоні як представника театру Епохи Просвітництва суперечливі. Народність і демократичні прагнення поєднуються з історичною обмеженістю, ліберальною прекраснодушністю, ідеалізацією буржуазних діячів. Важливою стороною реформи Гольдоні було усунення імпровізації і введення в комедію точного літературного тексту, якого актори зобов'язані були строго дотримуватися. Роль акторів обмежувалася сценічним тлумаченням і втіленням того літературного матеріалу, який їм давав драматург. Завдяки цьому посилилося ідейне і суспільне значення комедії, її суспільно-виховна роль, зв'язок театрального мистецтва з літературою. Створений Гольдоні новий жанр комедії міцно утвердився в Італії; драматург став одним з перших італійських просвітителів, творчість якого набула європейського значення.

Список використаних джерел

1. Барбич В.М. Плетнева Г.С. Зрелища древнего мира.
2. Головня В.В. Древнегреческий театр., в кн.: История зарубежного театра. Театр Западной Европы.
3. Електронний ресурс. – Режим доступу: https://knowledge.allbest.ru/culture/3c0b65625a2ad78b4c43b88521216c26_0.html
4. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://helpiks.org/1-22249.html>
5. Історія зарубіжного театру. – М., Ч. 3, 1977.
6. Акимов Н. Про театр. – М.- Ленінград, 1962.

УДК 811

Васенко Людмила Анатоліївна

Доцент

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

ПРО ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Статтю присвячено проблемам формування мовної освіченості студентів і формам вербалізації наукових і технічних понять.

Ключові слова: термін, дефініція, терміноелемент, терміноід, термінологія, терміносистема.

Визначення проблеми. З відомих причин упродовж багатьох років українську мову практично не використовували у галузі науки, техніки, на виробництві. Українська технічна інтелігенція в своєму фаховому середовищі у більшості випадків спілкувалася російською. Саме тому проблеми повноцінного функціонування української мови в галузях, що визначають рівень науково-технічного розвитку країни, й спеціального навчання фахової мови є актуальними майже для всіх регіонів України. Виходячи з нових завдань, що стоять перед освітянами у болонському контексті, мовна освіченість спеціаліста набуває особливого значення. Мовна освіта майбутнього фахівця має складатися не лише з процесу навчання державної мови (він вивчав її ще у середній школі), але й з процесу опанування фаховою мовою, тобто студент повинен ще мати сформовані навички та вміння грамотно використовувати отримані мовні знання для розв'язання навчально-професійних питань у своїй діяльності.

Аналіз попередніх джерел. В історії розвитку української наукової термінології спостерігаються періоди активної розбудови українських терміносистем і періоди спаду, що були зумовлені різними чинниками. Проте найпродуктивнішим вважають той період, який почався після законодавчого закріплення за українською мовою статусу державної.

Такий статус мови надав їй нових функцій у суспільстві та поширив простір її функціонування на всю територію України.

Лінгвісти і фахівці різних галузей знання та діяльності починають досліджувати процеси становлення українських термінологій і терміносистем (наприклад, економічної, електротехнічної, машинобудівної, металургійної, медичної, фізичної тощо), розробляти державні стандарти на терміни та визначення понять, шукати підходи до процесів систематизації, уніфікації та кодифікації термінології. На численних наукових конференціях розглядаються та обговорюються проблеми формування й функціонування української фахової термінології в галузях, які визначають рівень науково-технічного розвитку країни [1, с. 24, 25].

Для навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни «Українська мова / Українська мова за професійним спрямуванням» видано вже багато підручників і навчальних посібників для майбутніх фахівців економічної, банківської, юридичної, фінансової галузей і управлінської діяльності. Кафедра української, російської мов і прикладної лінгвістики Національного технічного університету «Харківський

політехнічний інститут» також не залишилися осторонь цього процесу і підготувала навчальний посібник «Фахова українська мова» [2].

Мета цієї статті – розглянути компоненти формування термінознавчої компетенції студентів на прикладі розробленого кафедрою навчального посібника «Фахова українська мова», урахувавши найсучасніші тенденції у розвитку української науково-технічної термінології.

Актуальність статті полягає у пропозиції системного вивчення фахової української мови. Саме мовний аспект сприяє формуванню навичок і вмінь з актуальних для студентів видів навчально-професійної мовленнєвої діяльності.

Викладення основних положень статті. Опанування фахової мови можливе лише за умови засвоєння студентами особливостей наукового стилю української мови та його різновидів, які мають певні жанри. Саме обізнаність студентів із жанрами навчально-наукового та власне наукового підстилів допоможе їм у процесі формування навичок і вмінь щодо різного ступеня компресії необхідних джерел інформації для подальшого їх використання у навчально-комунікативній сфері.

До основних видів оброблення науково-технічної інформації у вищих закладах належать такі письмові роботи: план, тези, конспект, реферат, анотація, лабораторна робота, курсовий і бакалаврський проекти тощо. Ознайомлення студентів з алгоритмами складання таких робіт, з правилами скороченого запису почутої інформації, із стандартними лексичними та синтаксичними засобами структурного і змістовного оформлення сприятимуть сформуванню навичок і вмінь щодо аналітико-синтетичної трансформації науково-технічних текстів.

У мовній комунікації термінологічна лексика посідає значне місце. Головною ознакою нашого часу є процес термінологізації та інтелектуалізації суспільства. Відомо, що сьогодні понад 90% новоутворень становлять терміни, тому термінологічну лексику вважають справжньою скарбницею інтелектуальних знань людства. Саме аналіз термінологій різних галузей знань і професійної діяльності дає повний і точний опис механізмів оброблення, зберігання та передання інформації, а також способів категоризації й концептуалізації спеціальних знань про навколишній світ.

Процес засвоєння науково-технічної термінології потребує спеціального навчання засад прикладного термінознавства. Відомості про історію становлення й розвитку української термінології допомагають студентам усвідомити, що українська наукова термінологія формувалася на власній мовній основі за загальними словотворчими моделями, засвоюючи водночас все те, що на час її творення виробила світова цивілізація, бо жодна природна мова, створюючи нові терміни для зовсім нових понять, не може обійтися своїми власними ресурсами, а тому поєднує національні та інтернаціональні елементи [3, 96].

Майбутні фахівці мають бути обізнаними у таких поняттях:

- термін (семантичний конденсат наукової дефініції – ім'я поняття);
- дефініція (речення, що містить розгорнуте означення поняття);
- терміноелемент (частина слова: корінь, префікс, суфікс; символ, цифра; залежне слово у терміносполуці);
- терміноід (номенклатура – назви типів, класів, моделей машин і механізмів або власні назви видів нетехнічної продукції; професіоналізми – слова, притаманні представникам певних видів діяльності);
- термінологія (сукупність термінів, яка склалася стихійно у певній галузі знання чи діяльності);
- терміносистема (система понять певної галузі, де кожному поняттю відповідає певний термін; система термінів, яка обслуговує наукову концепцію, наукову гіпотезу, наукову теорію певної галузі науки) [4, 28].

Більша частина сучасних термінів раніше була загальноживаною лексикою. Процес отримання загальноживаними словами і словами-нетермінами нового значення у певній системі понять відповідної галузі називають термінологізацією. Студенти мають знати, які групи лексичних одиниць можуть брати участь у такому процесі. Виділяють такі групи слів [4, 28-29]:

1) загальноживана лексика; наприклад, слово «плече» позначає поняття «частина тулуба від шиї до руки» [5 (3, 430)]; технічний термін «плече важеля» має вже зовсім інше значення – « частина важеля від точки опори до точки прикладання сили» [5 (3, 431)];

2) квазітерміни; наприклад, так звані терміни з науково-фантастичної літератури («зомбі» – люди-роботи, які не замислюються над своїми вчинками та їх наслідками);

3) професійні просторіччя; наприклад, медичне просторіччя «кривошия» – констатація зовнішнього вигляду людини; сьогодні існують медичні терміни «правобічна кривошия» і «лівобічна кривошия» й методика лікування таких станів;

4) номенклатурні одиниці; наприклад, вид лампи – лампа «Юпітер», але у сфері кінематографу створили термін юпітер: «потужний дуговий освітлювальний прилад для кінознімання при штучному або комбінованому освітленні» [5 (4, 926)];

5) власні імена, наприклад, прізвище відомого французького фізика Ампера Андре Марі, одного із засновників електродинаміки та закону про механічну взаємодію струмів, стало на його честь фізичним терміном, яким позначили одиницю вимірювання сили електричного струму.

Часто для називання нових понять певної галузі запозичують терміни з інших, вже розвинених галузей. Такий процес називають транс-термінологізацією. Внаслідок такого процесу термін у новій системі понять набуває нового значення; наприклад, біологічний термін «миша» – «невеличка тварина ряду гризунів, переважно сірого кольору, з гострою мордочкою і довгим тонким хвостом [5 (2, 636)] потрапив до галузі інформатики та змінив своє значення на таке: «периферійний пристрій уведення координат позицій з кількома кнопками, що приводиться в дію пересуванням по плоскій поверхні» [6, 238].

У згаданих двох терміносистемах спостерігається термінологічна омонімія, яку викликала метафоризація біологічного терміна.

Крім того, термінознавча підготовка допомагає студентам:

1) класифікувати терміни за словотвірними моделями української мови (кореневі, похідні, складні, терміносполуки, аббревіатури, терміни – символі-слова і терміни – моделі-слова);

2) визначати типи метафоризації загальноживаних слів під час термінотворення (за формою, за структурою, за функціями, за призначенням тощо);

3) розрізняти варіанти запозичення нових термінів (повне/часткове запозичення, повна/часткова асиміляція, повне/часткове калькування, звичайне/описове перекладання);

5) користуватися різними видами термінологічних словників і складати фрагменти словникових статей за обраним фахом.

Також обов'язковим компонентом процесу навчання фахової української мови є ознайомлення студентів із значеннями основних терміноелементів грецького та латинського походження, відібраних зі словника іншомовних слів [7].

Протягом багатьох століть мовами науки вважали латину та греку. Сьогодні терміноелементи греко-латинського походження є одним із джерел для побудови нових термінів і поповнення наукової термінології європейських мов. Ці терміноелементи не належать до жодної із живих мов, проте на їх основі легше створювати нові терміни для нових понять.

Треба зазначити, що рівень розвитку національної термінології має задовольняти потреби фахової комунікації, зокрема в галузі науки і техніки, адже вільно володіти науковим дискурсом, впроваджувати у виробництво певні винаходи можна тільки за наявності уніфікованої, кодифікованої системи термінів.

Терміни є тими одиницями мови, які допомагають здійснити одну з основних її функцій – пізнавально-інформативну. Результати пізнавальної діяльності людини закріплюються у колективній свідомості людства за допомогою термінів, з яких складаються майбутні терміносистеми, що є певними фрагментами наукової картини світу у формі національних термінологій.

Логічний зміст терміносистем певних галузей є однаковим для всіх національних мов, а мовна форма – план вираження – має суто національний характер і залежить від словотворчих і метафоричних моделей конкретної (національної) мови.

Висновки. Отже, набуті студентами знання з основ аналітико-синтетичного аналізу й компресії наукових текстів, з основ термінознавства допоможуть їм у майбутньому брати активну участь у процесах розбудови, уніфікації та стандартизації науково-технічної термінології у своєму фаховому середовищі.

Список використаних джерел

1. Симоненко Л. Нові підходи до розбудови української наукової термінології / Л.Симоненко // Українська термінологія і сучасність: 36. наук. праць. – Вип. VI. – К.: КНЕУ, 2005. – С.21-26.
2. Васенко Л.А. Фахова українська мова: навч. посіб. / Л.А. Васенко, В.В. Дубічинський, О.М. Кринець. – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 272 с.
3. Дубічинський В.В. Деякі аспекти термінознавства у процесі навчання української мови за професійним спрямуванням / В.В. Дубічинський, Л.А. Васенко // Проблеми української термінології // Вісник Нац. Ун-ту «Львівська політехніка». – Львів: вид-во Львівської політехніки, 2010. – С.93-97.
4. Васенко Л.А. Особливості процесу навчання фахової мови студентів вищих навчальних закладів / Л.А. Васенко // Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції / Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ. – Х.: РВВ ХТЕІ КНТЕУ, 2017. – С. 25-31.
5. Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах. – К.: Аконит, 1999. – 1600 с.
6. Новий російсько-українсько-англійський тлумачний словник з інформатики. – Харків: Корвін, 2002. – 656 с.
7. Словник іншомовних слів / Уклад. Л.О. Пустовіт та ін.. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.